

Yo kjuanzakø yo xutr'i, yo tr'ii
neje yo kja nde ma'ti

Los **Derechos** de las
Niñas, Niños y Adolescentes
del Estado de México

Traducción
al
Mazahua

Mazahua

**YO KJUANZAKU YO XUTR'I, YO TR'II NEJE YO
KJA NDE MAT'I**

“LOS DERECHOS DE LAS NIÑAS,
NIÑOS Y ADOLESCENTES”

Traductor: Mtro. Esteban Bartolomé Segundo Romero

O ngamaji akjanu yo kjuanzaku yo xutr'i neje yo tr'ii ngejek'ua ra
s'oo ra nuuji neje ra mboruji na joo yo kja nde tee.

Trevezukjoji jyasma soo ra pjozteji ma ra ñakjaji ja ra kanraji pa ja ra nuuji ñeje ra jeziji ra tsjaji k'o soo ra tsjakuji ra mimiji na joo:

-Ra tee na joo nu zaku ñeje nu pjeñe yo xutr'i, yo tr'ii neje yo kja nde mat'i.

- Ra ts'as'uji k'o kjaji neje kja puji na s'oo yo kja nde tee.

- Ma ra nutp'uji na joo yo kjuanzaku yo kja nde tee, ndeze mo mus'uji ta ngeje ma ya bi mimiji.

Yo tsixutr'i neje yo ts'itr'i na zezhi o jña ra xitsiji:

Ni b'ub'u naja 1:

Pjek'o na ngeje t'ii

Ri panraji ngeje na t'ii texitjo tee ndeze ma ra mimi ta ngeje ma ra ngi'ns'i dych'a jñincho kjee, xo akajnu ma ya ot'u ngeje tante.

Ni b'ub'u yeje 2:

Dyakjo pje ra nuu na uu

Trextjo yo kjuanzaku ra ngeje tsjaja yo tr'ii neje yo xutr'i dya kjo ra ngejme a xutju neje ngeje ra tsjaa yo tanxoñ'iji texe k'o soo ra tsjaa ngejek'ua ra mboru yo tr'ii ñeje yo xutr'i pa dya kjo ra nuuji na uu.

Ni b'ub'u jñii 3:

K'o nda ni nee yo tr'ii ñeje yo xutr'i

Texe k'o nee ra tsjaji k'a ja ra ngaru na joo yo tr'ii neje yo xutr'i ra nzakja k'o nda ni nee yo tr'ii neje yo xutr'i. Nu Tanxoñ'iji ra jyod'u ja ra kuantu neje ja ra mboru yo tata, yo nana neje pjende ma tee k'o dya pje soo ra nuuji.

Ni b'ub'u nziyojo 4:

Ma ra ts'ab'uji yo kjuanzaku
Nunu Tanxoñ'iji soo pje nde ra tsjaa ngejek'ua ra ts'ab'u na joo yo
kjuanzaku k'o kuat'u ka xiskomu na.

Ni b'ub'u tsich'a 5:

Ja ri tsjapu neje ja ri maa tsjaa t'onu yo tata neje yo nana yo tr'ii
neje yo xutr'i
Nunu Tanxoñ'iji soo ra nuu na sjuu yo kjuanzaku yo tata, yo nana
neje yo dyoji ngejek'ua ja ri ra ts'ab'u na joo neje ja ri na'ta nu zaku.

Ni b'ub'u ñ'anto 6:

Ja ri ngaraji neje ja ri teeji
Trexetjo yo tr'ii neje xutr'i pes'i o kjuanzaku k'a nunu zaku neje
nunu Tanxoñ'iji ra tsjapu ra ngaraji neje ra tee na joo yo tr'ii neje
yo xutr'i.

Ni b'ub'u yencho 7:

Nunu trjuu neje nunu jñiñi ja ni menzumu
Texetjo t'ii neje xut'i pes'i kjuanzaku ra mbes'i o tjuu neje ra ndee
jñiñi k'a ja ni menzumu.

Ni b'ub'u jñincho 8:

Ra kjuatu dya ra jmamu ja ni ngeje menzumu
Nunu Tanxoñ'iji soo ra mboru neje ra tsjaa ja ri ndee neje ja ni
ngeje menzumu nunu t'ii neje nunu xut'i ma ra jñunbujixi texe k'o
pes'i nzakja o tjuu o jñiñi k'a menzumu neje yo b'edyi.

Ni b'ub'u nzincho 9:

Ma ra jyaja yo tata neje yo nana yo t'ii neje yo xut'i
Ngeje naja o kjuanzaku yo t'ii neje yo xut'i ra mimi ko nunu tata
neje nunu nana ngejextjo dya soo ma ya jyajabi yo jyoo ma ngeje
k'a nda ni jnee yo t'ii neje yo xut'i. Ngeje o kjuanzaku nunu t'ii neje
nunu xut'i ra soo ra ñaabi nazeje o nzayebi ma ya jyajabi. Nunu
Tanxoñ'iji soo ra nuu ma kjabá ma jyajabi akjanu.

Ni b'ub'u dyech'a 10:

Ra yepe ra jmurú yo b'edyi
Ngeje o kjuanzaku yo t'ii neje yo xut'i, yo jyoo neje yo nuu ra j ande
ri mbedye neje ri ngich'i k'a jñiñi pa soo ra yepe ra jmuruji ko yo
b'edyi o ra tsjapu ra moji ra zis'itjoji nujnu jmuruji.

Ni b'ub'u dyech'a naja 11:

Ja ri s'uru neje ja ra tsjapu ra ngejme neje dya soo ja ri s'is'iji
Nunu Tanxoñ'iji soo ra jyod'u ja ri tsjapu ra chob'u pa dya ra soo
ja ri zis'iji neje ja ri tsjapu ra ngejme yo tr'ii neje yo xutr'i a ma k'a
n'año jñiñi, nzo ri ngeje nunu tata, nunu nana o yo dyaja tee.

Ni b'ub'u dyech'a yeje 12:

O jmamu nunu t'ii neje nu xut'i
Nunu t'ii neje nu xutr'i soo ra mamu nujnu pjeñe neje nuna soo
ra mbesp'iji textetjo pjende ri tsjaa.

Ni b'ub'u dyech'a jñii 13:

Soo ra ñaa

Texe tr'ii neje xutr'i pes'i o kjuanzaku ra jyod'u ra ndee neje ja ri pjot'u nunu jñaa neje texe pje nde ma pjeñe, mbe dya pje ra jñunbuji o kjuanzaku yo dyaja tee.

Ni b'ub'u dyech'a nziyoyo 14:

Soo ra mamu o pjeñe, nunu ts'inchi neje ja ri jyod'u mizhokjimi Nunu tr'ii neje nunu xut'i pes'i kjuanzaku ra soo ra mamu o pjeñe, nunu ts'inchi neje nujnu ja ni jyod'u mizhokjimi k'o jichi nunu tata neje nunu nana nzakja ja ni b'ub'u na joo nzi ra mamu nujnu xis-komu na , k'u s'as'u dya ja ra mimiji na s'oo.

Ni b'ub'u dyech'a tsich'a 15:

Soo ja ra jmuruji

Texe tr'ii neje xutr'i pes'i o kjuanzaku ra soo ra muruji neje ra tsjaji jmuru, mbe dyapje ra tsjapu o kjuanzaku yo dyaja tee.

Ni b'ub'u dyech'a ñ'anto 16:

Ra b'orpu nujnu jmimits'e

Trexe tr'ii neje xutr'i pes'i o kjuanzaku pa dya kjo pje ra xipji k'a nu jmimits'e, nujnu b'edyi, k'a nunu ngumu, k'o b'enpe ma dya kjo pje ra xipji k'a b'ub'u.

Ni b'ub'u dyech'a yenko 17:

Soo pjek'o ra mbaru na joo

Yo pjot'u k'o pjende k'ud'u yo tee k'a jñiñi kjaji na mubi b'epji ma

ra pjoṭ'u pje k'o soo ra mbaru yo tr'ii neje yo xutr'i nzakja ja ri ngaruji na joo, nu pjeñe neje ja ri nuji na joo nzina nzina yo jñiñi neje ra kuarpuji na joo o kjaru yo tr'ii neje yo xutr'i. Ngeje o b'epji nunu Tanxoñ'iji ra jyod'u ja ri ts'as'u neje ra mboru texe tr'ii neje xutr'i pa dyapje ra mbaru texe k'o dya joo.

Ni b'ub'u dyech'a jñincho 18:

K'o ra tsjaa yo jyoo neje yo nuu nu tr'ii neje nu xutr'i Nuk'o soo ra ot'u ra tsjaa yo jyoo neje yo nuu ma ra chezheji yo tr'ii neje yo xutr'i neje ngeje o b'epji nunu Tanxoñ'iji ra jyod'u ja ri mbos'u ra tjsajik'o.

Ni b'ub'u dyech'a nzincho 19:

Ra b'oru pa dyakjo pje ra tsjapuji na s'oo Ngeje o b'epji nunu Tanxoñ'iji ra mboru pa dya kjo pje ra tsjapu na s'oo yo t'ii neje yo xut'i nzakja ma ra tsjaa yo jyoo, yo nuu o pje nde ma tee k'o pjoru angezeji neje ra jyod'u pje ri tsjaa nunu Tanxoñ'iji pa ra ts'as'uk'o.

Ni b'ub'u dyote 20:

Ra b'oru yo tr'ii neje yo xutr'i k'o dya kanraji ko yo b'edyi Nunu Tanxoñ'iji soo ra ch'unu b'oru yo tr'ii neje yo xutr'i k'o dya kanraji ko yo b'edyi neje soo ra ngaraji na joo ko yo ch'unuji ma dya pje pjorpuji o b'edyiji k'a na joo ngumu nzi ra kjaa a b'ub'u nu tr'ii neje nu xutr'i.

Ni b'ub'u dyote naja 21:

Ra d'ee neje ra chezheji

K'a yo jñiñi Tanxoñ'iji k'a soo ra chezheji yo tr'ii neje yo xutr'i ra mboruji k'o nda ni nee nunu tr'ii neje nunu xutr'i ngeje ot'u ri tsjaaji ngejek'ua ra ndee neje ra chezheji neje ra nuu na joo yo ndazaya ndanxoñ'iji.

Ni b'ub'u dyote yeje 22:

Yo tr'ii neje yo xutr'i k'o ñ'eje n'año jñiñi k'o enje chezhiji

Ra b'oru na joo yo tr'ii neje yo xutr'i k'o ja nde jñiñi ni ñ'ejeji enje chezhiji neje ngeje o b'epji nunu Tanxoñ'iji ra mbos'uji ngejek'ua ra mboruji neje pje nde ra unuji na joo.

Ni b'ub'u dyote jñii 23:

Yo tr'ii neje yo xutr'i k'o dya zante

Yo tr'ii neje yo xutr'i k'o dya zante pes'iji o kjuanzaku ra tjichi, ra b'oru, ra xonpuji neje ra t'at'aji, negejek'ua ra tsjapuji ra ngaruts'epji na joo neje ra nguarp'uji k'a zaku neje k'a jmimi yo tee.

Ni b'ub'u dyote nziyojo 24:

Nu zaku neje b'epji t'at'ate

Yo tr'ii neje yo xutr'i pes'i o kjuanzaku ra zoo o zaku neje ra t'at'a yo at'ate neje ra mbos'uji ra kjaa o zaku nzakja k'o ot'u ri nuu yo at'ate, ra b'oru neje dya xi ri nzhuu yo kja tee. Ngeje o b'epji nunu Tanxoñ'iji ra jyod'u ja ri ts'ab'u yo at'ateji k'a yo jñiñiji.

Ni b'ub'u dyote tsich'a 25:

Pama pama ra nuuji ja ni b'ub'uji k'a ni ts'ot'uji
Nunu tr'ii neje nu xutr'i k'o tsjapu yo zaya ro ngejmeji k'a ngumu
k'a t'at'a yo tee, ra b'oru neje ra t'at'a pes'i kjuanzaku ra ndametjo
ndametjo ra nuuji ja ba ngich'i neje o ja ba ngejmeji.

Ni b'ub'u dyote ñ'anto 26:

Na kjuanu ri jnuu jmurte
Texe t'ii neje xut'i pes'i o kjuanzaku ra mbes'i nu kjuanu ri jnuu
jmurte.

Ni b'ub'u dyote yencho 27:

Ne ja ni kjaa o zaku yo tee
Texe t'ii neje xut'i pes'i o kjuanzaku ra mbes'i na joo o zaku yo
tee ngeje ot'u ni ch'unu yo jyoo neje yo nuu. Ngeje o b'epji nunu
Tanxoñ'iji ra jyod'u ja ra tsjaa na joo neje ra ndeeji nzo ri ngeje ra
ch'unu o ts'ont'u po ra mbes'i pje ra ziiji.

Ni b'ub'u dyote jñinchip 28:

Xonpuji tee
Texe tr'ii neje xutr'i pes'iji o kjuanzakuji ra xonpuji neje ngeje o
b'epji nunu Tanxoñ'iji ra tsjaa ra ot'u ri t'unu xonpu nuk'a dya ra
ts'ont'u neje ni mubi. Ma ra ch'unu nu sjoru k'a ngunxoru ra nuuji
na joo ni b'ub'u nzi ra kja tee k'a xoñijomu.

Ni b'ub'u dyote nzincho 29:

Ja ri ch'unuji nu xonpuji tee

Nunu Tanxoñ'iji ra tsjapu ra tsjaa nujnu xonpuji tee ra tsjapu ra tee na joo ngejek'ua ra mimiji na joo ma ra tanteji. Ra tjichi ja ri nuu na joo yo kjuanzaku yo tee k'a xes'e xoñijomu, yo kjaa yo tee k'a jñiñi a B'onrro neje k'o nde n'año jñiñi ni ngara yo tee.

Ni b'ub'u jñite 30:

Yo t'ii neje xut'i k'o ts'ikijñiñi k'o jande ni ngaru yo teejo ñatjo jña. Ngeje o kjuanzaku yo t'ii neje yo xut'i k'o jñiñi nde ts'ike ni ngara o teetjo natjo jña ra jyod'uji ja ri ngarats'eji, ja ri jyod'uji mizhokjimi neje ja ri ñaa yo jñaji.

Ni b'ub'u jñite d'aja 31:

B'epji neje t'eñe ja ni ngaruts'eji

Nunu tr'ii neje nu xutr'i pes'i kjuanzaku ra pepji neje ra eñe nzakja ja ri ngarats'eji.

Ni b'ub'u jñite yeje 32:

O b'epji yo kja nde tee

Ngeje o b'epji nunu Tanxoñ'iji ra mboru nuyo tr'ii neje nuyo xutr'i pa dya pje ra tsjaa b'epji k'o dyab'e joo ri tsjaa, xonpu ra tee; ra sajaji k'a yo b'epji ñeje ra jyod'uji ja ri pepjiji na joo.

Ni b'ub'u jñite jñii 33:

Ma ra s'ii neje ra b'oo ñ'enchje ko na s'oo
Ngeje o kjuanzaku nunu tr'ii neje nu xutr'i ra b'oru pa dya ra zii
s'oñ'echje neje dya ra tjezi ra b'ook'o.

Ni b'ub'u jñite nziyojo 34:

Ra tsjapu ra chiñiji
Ngeje o kjuanzaku nunu tr'ii neje nu xutr'i ra b'oru pa dya ra tsjapu-
ji ra chiñiji, ra mboo k'o ch'iñi, ra nuuji pa dya ra tsjajik'o.

Ni b'ub'u jñite tsich'a 35:

Ra b'oo neje ra tsjapu ra chiñiji yo kja nde tee
Ngeje o b'epji nunu Tanxoñ'iji ra jyod'u ja ri tsjapu pa dya ra b'oo
ñeje ra tsjapu ra chiñi yo tr'ii neje yo xutr'i k'o kja nde tee.

Ni b'ub'u jñite ñ'anto 36:

Xi dyaja k'o ja ri tsjapu ra tsjaji k'o dya joo
Ngeje o kjuanzaku nunu tr'ii neje nu xutr'i ra b'oru pa dya ra
tsjapuji ra tsjaa b'epji k'o dya joo nzakja k'o juns'u k'a ni b'ub'u yo
b'ezhe: 32,33, 34 ñeje 35.

Ni b'ub'u jñite yenko 37:

Ra t'ee ñeje ra tjunbu nujnu ja ni b'ub'u na joo
Dyakjo tr'ii neje xutr'i ra t'ee neje dyakjo pje ra tsjapuji ra ts'ot'u
ra s'uru neje ra ts'ot'u pjoru. Texe tr'ii neje xutr'i k'o ts'ot'u dya
pje ra tsjapuji, dya b'ub'uji ko yo tante, ra mbes'i o kjuanzaku ra
nuu nujnu b'edyi neje ra ñanuji na joo.

Ni b'ub'u jñite jñincho 38:

Chjamu

Nujnu xiskomu k'u unu Sjetsi mo Zonuji k'o Mamu yo Kjuanzaku nu Tr'ii neje nunu Xutr'i k'a s'oo ra ngich'i yo tr'ii neje nunu xutr'i nuk'a chuu tee k'o jmamu nunu kjee 2002 ñeje k'a jñus'uji yo Pjende ma Jñiñi ra tsjapuji yo tr'ii kja ngins'i dych'a jñincho kjee dyab'e soo ra moji k'a chjamu.

Ni b'ub'u jñite nzincho 39:

Ja ra yepe ri b'ub'u neje ja ra yepe ra sajatjoji k'a jñiñi Ngeje ni ñ'eje nunu Tanxoñ'iji ra jyod'u ja ri tsjapu pa ngejek'ua yo tr'ii neje yo xutr'i k'o kja nde tee k'o paa k'a chuu, k'o tjezi, k'o jnuu na s'oo ra ts'us'u neje ra yepe ra sajatjoji k'a jñiñi.

Ni b'ub'u nziyote 40:

Ra ts'ab'uji ja ra ngaraji na joo Nrrexe tr'ii ñeje xutr'i k'o tsjaa na s'oo pes'i o kjuanzaku ra nutp'uji na joo yo kjuanzaku ra tsjapu ra nuuji na joo, ra ñanuji. Ngejek'ua nzina nzina ri tjod'u pa dya ra zoo pjoru.

Ni b'ub'u nziyote naja 41:

Ra s'is'i na joo yo jmamu Ma ra s'is'i na joo yo jmamu k'a jñiñi a B'onrro o n'año jñiñi nunu Tanxoñ'iji ra tsjapu nzakja nujnu Xiskomu k'u unu Sjetsi, ra tsjaji ra ts'ab'uji na joo.

Ni b'ub'u nziyote yeje 42:

Texe yo Jñiñi ra tsjaa ra unu ngenrra k'o juns'u k'a Nu Xiskomu k'u unu Sjetsi k'o Zonuji k'o Mamu yo Kjuanzaku yo Tr'ii neje yo Xutr'i nzo ri ngeje tr'ii neje xutr'i xo neje yo tante.

Ni b'ub'u nziyote jñii 43:

B'ub'u na Tanxoñ'iji k'u Jmuru yo Jñiñi k'a nunu Xoñijomu k'u nuu ja ri jñuu na joo yo kjuanzaku yo xutr'i, tr'ii ñeje yo kja mat'i.

Ja je ri maa ri tsjaa tr'onu pa ri panruji na joo i kjuanzakuji
Ñaa k'a nujnu

Servicio de Orientación Psicológica (S.O.S.)

Nuyo ñasibi na jee:

01 800 7 10 24 96 ñeje 01 800 2 21 31 09

Jyasma texe yo paa nu kjee ndeze ma ra ngins'i nzincho ta ngeje ma ra dyote jñii nrrame.

Sistema para el Desarrollo Integral de la Familia del Estado de México
 Apartado Postal No. 142, Toluca, Estado de México.
www.edomexico.gob.mx/difem

**01 800 00 DIFEM
 (34336)**

Matlatzinca

Mazahua

Náhuatl

Otomí

Tlahuica

Este programa es de carácter público, no es patrocinado ni promovido por partido político alguno y sus recursos provienen de los impuestos que pagan todos los contribuyentes. Está prohibido el uso de este programa con fines políticos, electorales, de lucro y otros distintos a los establecidos. Quien haga uso indebido de los recursos de este programa deberá ser denunciado y sancionado de acuerdo con la Ley aplicable y ante la autoridad competente. Si nota alguna alteración, tiene algún comentario, queja o sugerencia, favor de reportarlo.

CE: 201/C/011/11-1